

Sakla- “To Hide” Verb in Turkmen Turkish*

Tuna Beşen Delice

Afyon Kocatepe University, Faculty of Arts and Sciences, Contemporary Turkish Dialects and Literatures, Afyonkarahisar, Türkiye

ABSTRACT

Lexical and semantic studies carried out in the context of signifier-signified in Turkish dialects are necessary for text transfers between dialects. Based on this idea, the verb sakla- “to hide”, which is in the vocabulary of Turkmen Turkish, is discussed in the paper. This verb has been the subject of the paper because its usage area is widespread in Turkmen Turkish and it is encountered with different verbs in text transfers to Turkey Turkish. The aim is to determine the meaning and usage areas of the sakla- sign in Turkmen Turkish, which exists in both dialects, and to evaluate the obtained data by comparing it with the same language sign in Turkey Turkish. In this way, it has been shown that a verb that seems to be equivalent in both dialects does not have the same meaning in Turkmen and Turkey Turkish. Thus, the fact that the issue of false equivalence is not only related to the basic meaning but also to the connotations is revealed again in the example of the verb sakla-. In the study, different uses of the verb sakla- were determined by comparing the definitions in the Turkmen and Turkey Turkish dictionaries; In line with this information, witness sentences and phrases containing the verb sakla- in literary works, written media, textbooks, proverbs and idioms of Turkmen Turkish were compiled and examined for equivalence. The overlapping and non-overlapping meanings of the verb sakla- with its equivalent in Turkey Turkish have been revealed.

ARTICLE INFO

Article History:

Received: 19.11.2023

Received in revised form: 08.12.2023

Accepted: 21.12.2023

Available online: 31.12.2023

Article Type: Research Article

Keywords: Turkmen Turkish, translation science, semantics, equivalence, verb sakla- “to hide”

© 2023 SAÜTAD All rights reserved

Extended Summary

1. Introduction

The issue of word equivalence in interlingual translations is one of the frequently discussed topics in text transfers between distant and close dialects of the same language family, as well as between languages from different language families. There are many studies on equivalence in translation (Akşit, 1994; Demirezen, 1993; Boztaş, 2013; Karavin, 2016, etc.). The common opinion of these studies is that it is not possible to fully translate the text in one language into the text in another language. The most important reason for this is that the culture and values of the target language speaker do not exactly match those of the source language speaker. The fact that the referent indicated by a sign in one language - the real-life equivalent of the sign - does not exist in the other language or is not known by the whole society is one of the factors that make translation difficult. Another factor that makes translation difficult is that the signifieds - meanings - of a sign do not fully coincide with the signifieds of the sign in the target language. At this point, the issue of equivalence of the signs in the source language and the signs in the target language arises. This issue of equivalence is also a frequently encountered problem when transferring texts written in dialects of the same language to each other.

*This article is an expanded version of the paper of the same name presented at the 21st International Turkish World Social Sciences Congress and included in the abstract book.

Corresponding author's address: Afyon Kocatepe Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Çağdaş Türk Lehçeleri ve Edebiyatları Bölümü, Afyonkarahisar, Türkiye
e-mail: tbesen@aku.edu.tr, tunabesen@hotmail.com.

DOI: <https://doi.org/10.62122/sautad.1392950>

Lexical equivalence is defined as M. Uğurlu's article "Equivalence Status of Similar Words Among Turkish Dialects", when the conceptual domain of a word in the source language and the conceptual domain of a word in the target language are equivalent or equivalent to each other; In other words, it is defined as the state of overlapping each other. Uğurlu states that word equivalence refers to acceptable equivalence as well as full equivalence (2012, s. 218).

False equivalence, on the other hand, is the presence in the target dialect of a word that is the same in terms of sound and structure or just sound in the source language, or that is easily understood to come from the same source; However, it is the case that the conceptual areas of these two words do not overlap with each other completely or at all. Such words can be grouped into two groups: full false equivalents and partial false equivalents (Uğurlu, 2012, s. 218).

The following can be given as examples of false equivalent words in Turkey and Turkmen Turkish:

TT *san* "name, title, title used in relation to a person's job, profession or status in society" ≠ Tkm *san* "number, number, quantity"

TT *sancak* "flag" ≠ Tkm *sancak* "pin"

TT *sus-* verb "to stop talking" ≠ Tkm *sus-* verb "to take, to withdraw" (Beşen Delice, 2013, s. 144).

Partial pseudo-equivalence means, "The presence of a word in the source text in the same or transformable form in the language of the target reader group; However, it is defined as "the situation where the conceptual domains of both words do not completely cover each other or do not correspond to each other in every context..." (Uğurlu, 2011, s. 1882). In this study, the verb *hide-*, which is used with the same sounds in the vocabulary of Turkey and Turkmen Turkish, will be considered as a partially equivalent word.

2. Method

Different uses of the verb *sakla-* will be determined by comparing the definitions in the dictionaries of Turkmen and Turkey Turkish. In line with this information, the witness sentences and phrases in which the verb *sakla* - is used in the literary works, print media, textbooks, proverbs and idioms of Turkmen Turkish will be scanned and compiled and examined. Compilation will be done basically in a synchronous method; However, the uses of the verb *sakla-* in the historical process will be determined through diachronic scanning in order to show the changes in meaning from past to present. The usage of this verb in Turkmen Turkish will be compared with the usage of the verb *sakla-* in Turkey Turkish. The verb will be evaluated in terms of its equivalents used when translating into Turkey Turkish; In this way, verbs with equivalents in Turkey Turkish will be determined. The comparative method includes Azerbaijani Turkish, one of the dialects of the Oghuz group; It will be used to see the similar and different meanings of the verb *sakla-* in Uzbek Turkish, one of the Karluk group dialects, and Kazakh and Tatar Turkish, one of the Kipchak group dialects.

3. Findings

It is seen from written sources that the verb *sakla-*, used in Turkmen Turkish, has been used since the Old Turkish period. In this section, the meanings of the verb *sakla-* in the historical process will be given, as well as its usage in other Turkish dialects determined from the contemporary Oghuz, Kipchak and Karluk groups. After the meaning equivalents in Turkey Turkish are listed, the meanings of the verb *sakla-* in the Turkmen Turkish dictionary will be included in this section with witness sentences.

4. Conclusion and Recommendations

The words used in Turkmen Turkish and Turkey Turkish, both dialects of the Oghuz group, are largely the same - albeit with some sound changes. However, although they use the same words, the signifiers in both dialects do not have the same signified. The case of the verb *sakla-* in this study is the best evidence of this.

In Turkmen Turkish, the verb *sakla-* "to hide" means *bulundurmak* "to keep", *durdurmak* "to stop", *beslemek* "to feed", *büyütmek* "to raise", *yetiştirmek* "to raise", *beklemek* "to wait", *sabitlemek* "to fix", *desteklemek* "to support", *meşgul etmek*, *oyalamak* "to occupy, to distract", *tutsak etmek*, *yakalamak* "to capture", *kaçınmak*, *çekinmek* "to avoid, ". Its meanings are not among the meanings of the verb *sakla-* in Turkey Turkish.

Sentences containing the verb *sakla-* in Turkmen Turkish are translated into Turkey Turkish with the following verbs depending on the context: *sakla-* "to hide", *tut-* "to keep", *bulundur-* "to keep", *durdur-* "to stop", *besle-* "to feed", *büyüt-*, *yetiştir-* "to raise", *aklında tut-* "to keep in mind", *unutma-* "not to forget", *koru-* "to protect", *bekle-* "to wait", *sabitler-* "to fix", *destekle-* "to support", *meşgul et-* "to occupy", *oyala-* "to distract", *alıkoy-* "to detain", *tutsak et-* "to capture", *yakala-* "to catch", *kaçın-* "to avoid", *çekin* "to shy away". However, the semantic field of the verb *sakla-* in other Turkish dialects is more similar to that of Turkmen Turkish than to Turkey Turkish.

This issue of word equivalence, which is discussed specifically in the case of the verb *sakla-*, is very important for inter-dialect translations. Detailed examination of such words that may mislead Turkish speakers and the identification of their similar and different uses will create an important database for future computerized translation software between dialects.

Türkmen Türkçesinde Sakla- Fiili

Tuna Beşen Delice

Afyon Kocatepe Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Çağdaş Türk Lehçeleri ve Edebiyatları Bölümü, Afyonkarahisar, Türkiye

ÖZ

Türk lehçelerinde gösteren-gösterilen bağlamında yapılan sözcük ve anlam bilim çalışmaları, lehçeler arası metin aktarmaları için gereklidir. Bu düşünceden yola çıkılarak bu çalışmada Türkmen Türkçesinin söz varlığında yer alan "sakla-" fiili ele alınmıştır. Bu fiil, Türkmen Türkçesinde kullanım alanının yaygın olması ve Türkiye Türkçesine yapılan metin aktarmalarında farklı fiillerle karşılanıyor olması dolayısıyla bildiriye konu olmuştur. Amaç, her iki lehçede var olan sakla-göstergesinin Türkmen Türkçesindeki anlam ve kullanım alanlarını belirlemek ve elde edilen verileri Türkiye Türkçesindeki aynı dil göstergesi ile karşılaştırarak değerlendirmektir. Bu yolla her iki lehçede aslında eş değer gibi görünen bir fiilin Türkmen ve Türkiye Türkçesinde aynı anlamda olmadığı gösterilmiştir. Böylece yalancı eş değerlik konusunun yalnız temel anlamla değil, yan anlamlarla da ilgili olduğu gerçeği "sakla-" fiili örneğinde yeniden ortaya konmuştur. Çalışmada Türkmen ve Türkiye Türkçesinin sözlüklerindeki tanımların karşılaştırılması suretiyle sakla- fiilinin farklı kullanımları belirlenmiş; bu bilgi doğrultusunda Türkmen Türkçesinin edebî eserleri, yazılı basını, ders kitapları, atasözleri ve deyimlerinde "sakla-" fiilinin geçtiği tanık cümleler ve sözcük öbekleri derlenmiş ve eş değerlik bakımından incelenmiştir. "Sakla-" fiilinin Türkiye Türkçesindeki karşılığıyla örtüşen ve örtüşmeyen anlamları ortaya konmuştur.

MAKALE BİLGİ

Makale Tarihiçesi:

Alındı: 19.11.2023

Düzeltilmiş hali alındı: 08.12.2023

Kabul edildi: 21.12.2023

Çevrimiçi yayımlandı: 31.12.2023

Makale Türü: Araştırma Makalesi

Anahtar Kelimeler: Türkmen Türkçesi, çeviri bilim, anlam bilim, eşdeğerlik, sakla-fiili

© 2023 SAÜTAD Tüm hakları saklıdır

1. Giriş

Diller arası çevirilerde sözcük eş değeriği meselesi, farklı dil ailesinden diller arasında olduğu gibi aynı dil ailesinin uzak ve yakın lehçeleri arasında yapılan metin aktarımları için de sıkça konuşulan konulardan biridir. Çeviride eş değeriği konusunda hazırlanmış pek çok çalışma bulunmaktadır (Akşit, 1994; Demirezen, 1993; Boztaş, 2013; Karavin, 2016 vb.). Bu çalışmaların ortak kanaati bir dildeki metnin diğer dildeki metne tam anlamıyla çevirilmesinin mümkün olmadığı yönündedir. Hedef dil konuşurunun kültür ve değerlerinin kaynak dil konuşurununkiyle birebir örtüşmüyor olması, bunun en önemli sebebidir. Bir dildeki göstergenin işaret ettiği göndergenin -göstergenin gerçek hayattaki karşılığı- diğer dilde hiç olmaması ya da toplumun tamamı tarafından bilinmemesi çeviriyi zorlaştıran etkenlerdendir. Çeviriyi sıkıntıya sokan bir diğer etken ise bir göstergenin gösterilenlerinin -anlamlarının- hedef dildeki göstergenin gösterilenleriyle tam örtüşmüyor olmasıdır. İşte bu noktada kaynak dildeki göstergeler ile hedef dildeki göstergelerin eş değeriği meselesi karşımıza çıkar. Bu eş değeriği meselesi, aynı dilin lehçeleriyle yazılmış metinlerin birbirine aktarılması sırasında da çokça karşılaşılan bir sorundur.

Sözcük eş değeriği, M. Uğurlu'nun "Türk Lehçeleri Arasında Benzer Kelimelerin Eş Değeriği Durumu" adlı makalesinde kaynak dildeki bir sözcüğün kavram alanıyla hedef dildeki bir sözcüğün kavram alanının birbirlerine eş değer veya denk olması; başka deyişle birbiriyle örtüşmesi durumu şeklinde tanımlanmıştır. Uğurlu, sözcük eş değeriği ile tam eş değeriğin yanı sıra, kabul edilebilir eş değeriğin de kastedildiğini belirtir (2012, s. 218).

Yalancı eş değeriği ise, kaynak dildeki ses ve yapı veya sadece ses bakımından aynı olan veya aynı kaynaktan geldiği kolayca anlaşılabilir bir sözcüğün hedef lehçede bulunması; ancak bu iki sözcüğün kavram alanlarının birbiriyle tam ya da hiç örtüşmemesi durumudur. Bu tür sözcükler, *tam yalancı eş değeriği* ve *kısmi yalancı eş değeriği* olmak üzere iki grupta toplanabilir (Uğurlu, 2012, s. 218).

Türkiye ve Türkmen Türkçelerindeki tam yalancı eş değeriği sözcüklere şunlar örnek verilebilir:

TT *san* “bir kimsenin işi, mesleği veya toplum içindeki durumu ile ilgili olarak kullanılan ad, unvan, titr” ≠ Tkm *san* “sayı, adet, miktar”

TT *sancak* “bayrak” ≠ Tkm *sancak* “toplu iğne”

TT *sus-* fiili “konuşmayı kesmek” ≠ Tkm *sus-* ise “almak, çekmek” (Beşen Delice, 2013, s. 144).

Kısmi yalancı eş değerlik, “Kaynak metinde geçen bir kelimenin, hedef okur kümesinin dilinde de aynen veya dönüştürülebilir şekilde bulunması; ancak her iki kelimenin kavram alanlarının birbirini bütünüyle örtmemesi veya her bağlamda karşılamaması durumu...” (Uğurlu, 2011, s. 1882) olarak tanımlanır. Bu çalışmada da Türkiye ve Türkmen Türkçesi söz varlığında aynı seslerle kullanılan sakla- fiili kısmi eş değer bir sözcük olarak değerlendirilecektir.

2. Yöntem

Türkmen ve Türkiye Türkçesinin sözlüklerindeki tanımları karşılaştırmak suretiyle *sakla-* fiilinin farklı kullanımları belirlenecektir. Bu bilgi doğrultusunda Türkmen Türkçesinin edebî eserleri, yazılı basını, ders kitapları, atasözleri ve deyimlerinde *sakla-* fiilinin geçtiği tanık cümleler ve sözcük öbekleri taranarak derlenecek ve incelenecektir. Derleme temelde eş zamanlı yöntemle yapılacak; ancak, geçmişten günümüze anlam değişmelerini göstermek için art zamanlı yöntemle yapılan taramalarla *sakla-* fiilinin tarihî süreçteki kullanımları tespit edilecektir. Bu fiilin Türkmen Türkçesindeki kullanım şekilleri, Türkiye Türkçesindeki *sakla-* fiilinin kullanımlarıyla karşılaştırılacaktır. Fiil, Türkiye Türkçesine aktarım yapılırken kullanılan karşılıkları bakımından değerlendirilecek; bu şekilde Türkiye Türkçesinde eşdeğeri olan fiiller belirlenecektir. Karşılaştırmalı yönetime yine Oğuz grubu lehçelerinden Azerbaycan Türkçesi; Karluk grubu lehçelerinden Özbek Türkçesi, Kıpçak grubu lehçelerinden Kazak ve Tatar Türkçelerindeki *sakla-* fiilinin benzer ve farklı anlamlarını görebilmek için başvurulacaktır.

3. Bulgular

Türkmen Türkçesinde kullanılan *sakla-* fiilinin Eski Türkçe döneminden beri kullanıldığı yazılı kaynaklardan görülmektedir. Bu bölümde *sakla-* fiilinin tarihsel süreçte hangi anlamlar için kullanıldığı yanı sıra çağdaşı olan Oğuz, Kıpçak ve Karluk grubu içinden belirlenmiş diğer Türk lehçelerindeki kullanımları verilecektir. Türkiye Türkçesindeki anlam karşılıkları da sıralandıktan sonra *sakla-* fiilinin Türkmen Türkçesi sözlüğünde yer alan anlamları tanık cümleler ile bu bölümde yer alacaktır.

3.1. Tarihî Türk Lehçelerinde Sakla- Fiili

Çalışmamızın konusu olan *sakla-* fiili, *sak* “dikkatli” isim köküne [+la] isimden fiil yapım eki getirilerek yapılmış bir kılış fiilidir. Bu fiilin Türk dilinin yazılı belgelerinin takip edilebildiği ilk dönemden beri kullanıldığı görülür. Eski Türkçe döneminde [-n-] ekiyle genişletilmiş *saklan-* fiili “dikkat etmek, saklanmak” anlamlarıyla kullanılmıştır (Gabain, 1995, s. 292). Aynı dönemde *sak* kökü de “dikkatli” anlamıyla yazılı belgelerde tespit edilmiştir. Dîvânü Lugat-it-Türk'te de fiilin *saklan-* şekli “saklanmak, çekinmek” anlamlarıyla görülür (Atalay, 1991-IV, s. 484). *Sakla-* şekline ilk olarak Kutadgu Bilig'de rastlanır (Arslan-Erol, 2014, s. 448). Arslan-Erol'un (2014, s. 449) *Eski Türkçeden Eski Anadolu Türkçesine Anlam Değişmeleri* adlı çalışmasında *sakla-* fiilinin yer aldığı eserler ve o eserlerdeki anlamları şu şekilde verilmiştir:

“Maytrisimit (M) - 9. yy/ *saklan-*: muhafaza etmek; Divanü Lugati't-Türk (Kaş.) - 11. yy/ *saklan-*: saklanmak, çekinmek; Kutadgu Bilig (KB) - 11. yy/ *hesaplamak, dikkat etmek, tanzim etmek, tedbir almak, korumak; saklan-*: uyanık olmak, dikkatli olmak, tedbirli bulunmak, ihtiyatlı olmak; Nazmü'l-Hilafiyyat (NHT) - 14. yy/ *saklamak, aklında tutmak, muhafaza etmek, korumak; Kitab-ı Gunya (KG) - 14. yy/ 1. korumak, gözetmek, sahip olmak 2. beklemek, bekletmek; bakmak, beslemek, büyütmek -" namazunuzu eyü kılun ve gey saklañ ve oglancuklarnuñı ve kullıkcılarnuñı hoş dutuñ ve eyü saklañ" didi..* (170a.9); Şiroanlı Mahmud Kemâliyye (ŞMK) - 14-15. yy/ 1. korunmak, muhafaza etmek, saklamak 2. önlemek, kurtarmak, saklamak 3. gözetmek, riayet etmek; Şeyhoğlu Kenzü'l-Küberâ ve Mehekkü'l-Ulemâ (ŞKM)-

15. yy/ temin etmek, yapmak; Satır Arası Kur'an Tercümesi (KT) - 15. yy/ 1. korumak, muhafaza etmek 2. gözetmek, riayet etmek 3. kurtarmak, (birine karşı) korumak 4. muhafaza etmek, devam ettirmek, devamlı ifa etmek 5. alıkoymak, saklamak 6. tutmak, yakalamak, 7. belle-, belleyip almak; anlamak 8. muhafaza etmek; yazmak, hesaba katmak; Dede Korkut (DK) - 15. yy/ saklamak, besleyip bakmak, gizletmek, gizli tutmak- saklamak, besleyip bakmak, gizletmek, gizli tutmak "Meğer Beyrek buña bir gömlek bağışlamış-idi geymez idi, saklar-idi." (93-9); Şerîfî Şehnâme (ŞŞÇ)- 15. yy/ 1. gizlemek, saklamak 2. alıkoymak, tutmak 3. beklemek, gözetlemek 4. korumak, muhafaza etmek, esirgemek 5. beslemek, büyütme, yetiştirmek 6. hesap etmek "Bu söz üstüne oldı ehl-i tencim, Olar kim saklar usturlab u takvim" (50695) (hesap et-), saklan-: 1. muhafaza edilmek 2. gizlenmek, saklı tutulmak, saklaş-: 1. korkup saklanmak, çekinmek 2. hazırlanmak 3. sığmak; Tarama Sözlüğü (TS)/ muhafaza etmek, sakınmak, korumak, esirgemek"².

Clauson ise etimolojik sözlüğünde *sakla-* fiilinin *sak* kökünden geldiği bilgisinin ardından şu anlamları sıralamıştır: "nöbetçi olmak, korumak; gizlemek (Osmanlı Türkçesinde genişletilmiş anlamıyla); gözetmek, izlemek, (bir emre) uymak, korumak için (yemin) tutmak, dikkat etmek, gizlemek". Clauson'un *sakla-* maddesinde bir de " ..aynı zamanda 'dikkat etmek' (el-ih-tiras) anlamında da kullanabilirsiniz, yani birisinden veya bir şeyden sakınıp, onlar tarafından kirlenmekten kaçınmak; birine bir nesneyi başkalarının gözünden saklamasını veya bir beyanı başkalarının kulaklarından saklamasını söylemek için kullandığımızda onu 'gizlemek' (el-ikfa) anlamında kullanabilirsiniz. 'Gizlemek' anlamına gelen daha alışlagelmiş bir kelime daha var: *yaşır-*." açıklamasına da yer verilmiştir. Yine aynı sözlükte *saklan-* fiili için kullanıldığı cümlelerde "kendini korumak, dikkatli olmak, sakınmak, güvende olmak, kurtarılmak" anlamları verilirken *saklaş-* fiili "başkasına karşı önlem almak" anlamıyla sözlükte yer almıştır (1972, s. 810).

Çağatay Türkçesiyle yazılı eserlerde *sakla-* fiili "korumak, gizlemek" anlamlarıyla, *saklan-* fiili "saklanmak, çekinmek" anlamlarıyla kullanılmıştır (Ünlü, 2013, s. 943). Kıpçak Türkçesi eserlerinde ise *sakla-* fiili "saklamak, korumak; haramdan çekinmek"; *saklan-* fiili "saklanmak, korunmak, gizlenmek; çekinmek"; *saklaş-* fiili de "ayırarak, saklamak; korumak" anlamlarıyla görülür (Toparlı vd., 2003, s. 224).

Kâmus-ı Türkî'de ise *sakla-* fiili "gizlemek" ilk anlam olmak üzere "beklemek, gözetmek, korumak; kaldırıp bulundurmamak, biri için yahut başka bir vakit için bırakmak" (Sami, 2010, s. 1021) anlamlarıyla tanımlanırken *saklan-* fiili için "gizlenmek, hıfz olunup dayanmak" (s. 1022) açıklamaları yer almıştır. *Sakla-* fiilinin *saklantı*, *saklat-*, *saklayıcı*, *saklayış* türevleri de sözlükte madde başı olarak yer almıştır (s. 1022).

3.2. Türkiye Türkçesinde Sakla- Fiili

Türkçe Sözlük'te *sakla-* fiilinin tanımında anlam sıralaması "1. Elinde bulundurmamak, tutmak. 2. Kaybolmaması, görünmemesi için gizli bir yere koymak, kaldırmak; hıfz etmek. 3. Görünmesine engel olmak, ortalıkta bulundurmamak. 4. Bozulmadan doğal durumları ile durmasını sağlamak; muhafaza etmek. 5. Gizli tutmak, duyurmamak. 6. Birine vermek için ayırmak 7. mecaz Korumak, esirgemek." şeklindedir (Türk Dil Kurumu, 2023). Bu tanımda *sakla-* fiilinin "gizlemek" anlamı Kamus-ı Türkî'den farklı olarak 3. ve 5. anlamlarda verilmiştir; ancak *saklan-* fiilinin Türkçe Sözlük'teki ilk anlamı "Kendini saklamak; gizlenmek"tir. Diğer anlamları ise sırasıyla "saklama işi yapılmak, niteliğini yitirmemesi için korumak" şeklinde verilmiştir (TDK, 2023).

3.3. Türk Lehçelerinde Sakla- Fiilinin Anlamları

Özbek Türkçesi sözlüğünde *saqlamoq* fiili "1. dikkatli olmak, korumak; bir özelliği bir durumu değiştirmeden devam ettirmek. 2. korumak, muhafaza etmek, bakmak. 3. bir işi bırakmak, durmak. 4.

2 "M Şinasi Tekin, Uygurca Metinler II Maytrsimit, Atatürk Ü. Yay, Ank. 1976, KB Prof. Dr. Reşit Rahmeti Arat, Kutadgu Bilig III Indeks, TKAE Yay., İst. 1979; Kaş. Besim Atalay, Divanü Luğatü't-Türk "Endeks", TDK Yay., Ank. 1986; NHT Yard. Doç. Dr. Azmi Bilgin, Nazmü'l-Hilafiyat Tercümesi, TDK Yay, Ank. 1996; KG Yard. Doç. Dr. Muzaffer Akkuş, Kitab-ı Gunya, TDK Yay., Ank. 1995; ŞMK Doç. Dr. Muhammed Yelten, Şirvanlı Mahmud Kemâliyye (Giriş-İnceleme- Cümle Bilgisi-Metin-Sözlük), İ.Ü. Edeb. Fak. Yay., İst. 1993; ŞKM Prof. Dr. Kemal Yavuz, Şeyhoğlu Kenzü'l-Küberâ ve Mehekkü'l-Ulemâ (İnceleme-Metin-İndeks), AKM Yay., Ankara 1991; KT Ahmet Topaloğlu, Muhammed Bin Hamza, XV. Yüzyıl Başlarında Yapılan Satır Arası Kur'an Tercümesi, 2. cilt (Sözlük), KB Yay., İst. 1978, DK Prof. Dr. Muharrem Ergin, Dede Korkut Kitabı II, TDK Yay., Ank. 1991; ŞŞÇ Dr. Zuhul Kültür, Dr. Latif Beyreli, Şerîfî Şehnâme Çevirisi, TDK Yay., Ank. 1999; TS Cem Dilçin (Düzenleyen), Tarama Sözlüğü, TDK Yay., Ank. 1996." (Arslan-Erol, 2014, s. XXI-XXIII)

uymak, davranmak, düzenli tutmak. 5. bakmak, beslemek; tutmak." anlamlarıyla tanımlanmıştır (Akabirov vd., 1981, s. 29-30).

Kazak Türkçesi sözlüğünde *caqma-* (*sakta-*) fiili için şu anlamların verildiği görülür: "1. uzun süre tutmak. 2. hayatta kalmak. 3. kullanmamak, sonraya bırakmak. 4. barınak olmak, korumak. 5. yakalamak, tutmak. 6. mec. bakmak büyütme 7. mec. yolu yordamı, düzeni, örf ve adetleri, gelenekleri bozmamak. 8. mec. yoluna kurban olmak, canını feda etmek. 9. mec. kendini kötülüklerden sakınmak. 10. mec. toplamak, biriktirmek." (Komisyon, 2013)

Tatar Türkçesi sözlüğünde *sakla-* fiili "1. güvenliği temin etmek 2. kayıp ve zararlara karşı güvende tutmak. 3. çok dikkatli kullanmak (kıyafet vb.) 4. hatırlamak, unutmamak. 5. bildirmemek, sezdirmemek, söylememek (sır vb.). 6. bakıp gözetmek, göz kulak olmak. 7. gözetmek. 8. yakalamak vb. maksadıyla gözetlemek, pusuda yatmak; gizlice gözetlemek. 9. (alay) bir şeyin ya da kişinin yanında boş, faydasız zaman geçirmekle ilgili. 10. oluşturmak, temin etmek (tertip düzen vb.)." anlamlarıyla açıklanmıştır (Abdullin, 1979, s. 617-618)

Azerbaycan Türkçesi sözlüğünde *saxla-* fiilinin açıklamasında şu anlamlar yer almaktadır: "1. bir şeyi elinde (ağzında, dişinde vs.) tutmak. 2. durdurmak, bekletmek 3. gitmesine engel olmak, önünü kesmek, durdurmak. 4. sahip olmak, beslemek, yetiştirmek. 5. yaşamak için gerekli olan şeyleri temin etmek, geçindirmek, bakıp büyütme. 6. muhafaza etmek, korumak, saklamak. 7. gizlemek, kimseye göstermemek. 8. dayanak olmak; yıkılmasına, uçmasına izin vermemek. 9. hazırlanmak, gelecek için toplamak; korumak. 10. Belli bir iş için kendisine yardımcı, hizmetçi tutmak, eleman almak. 11. önceki durumunu muhafaza etmek, korumak. 12. bir yerde kalmaya, durmaya mecbur etmek; tutmak. 13. sözünü, işini devam ettirmesine izin vermemek, bırakmamak, yarıda kesmek. 14. bazı isimlere getirilerek çeşitli deyimler yapılır: ayaq saxlamaq, dilini saxlamaq, başını saxlamaq vs." (Komisyon, 2006)

3.4. Türkmen Türkçesinde Sakla- Fiili

Türkmen Türkçesinin 2016 yılında basılmış olan *Türkmen Diliniň Düşündirişli Sözlügi*'nde (TDDS) *sakla-* fiili ve ondan türetilmiş *saklama* "saklama durumu", *saklaber-* "saklamaya başlamak, saklamak", *saklamaklyk* "saklama durumu", *saklamazlyk* "dikkatli tutmamak, korumamak", *saklan-* "1. kendini tutmak 2. durmak, beklemek 3. bir yerlerde biraz oylanmak, beklemek 4. bakılmak, beslenmek 5. var olmak, bulunmak 6. toplanıp konulmak 7. dayanmak 8. yerine getirilmek, uygulanmak 9. toplantıda karşıt ya da taraftar olarak oy vermemek 10. korunmak 11. zarar görmeden kalmak, iyi durumda olmak, değişmemek 12. ihtiyarlamasına rağmen dinç kalmak." (TDDS-II, s. 252), *saklaş-* "1. saklamaya yardım etmek 2. birlikte saklamak", *saklat-* "saklama işini başka birine yaptırmak, saklamaya mecbur etmek, mümkün kılmak, yol açmak" *saklaw* "koruma, kılıf", *saklawly* "korumalı, kılıflı", *saklawсыз* "korunmayan, korumasız", *saklayyş* " saklama durumu" (s. 253) sözcüklerinin madde başı yapıldığı görülür.

Sakla- madde başı ise aşağıdaki anlam ve tanık cümlelerle açıklanmıştır (TDDS-II, s. 252)

1. Eliyle tutmak, elinde tutmak.

Käte-käte penjireden ýşyklap, Otyr kitabyny elinde saklap " Ara sıra pencereden bakarak / Oturuyor kitabını elinde tutarak" (B. Hudaýnazarow³).

2. Durdurmak, hareketi sonlandırmak.

Sürüji maşyny saklady. "Sürücü arabayı durdurdu."

3. Kendi geçim dairesinde, gözetiminde yaşatmak; bakmak, beslemek; büyütme, yetiştirmek.

Mal saklamak. "Sığır yetiştirmek."

³ TDDS'den alınan madde başlarının tanık cümleleri için parantezde verilen isimler, sözlüğün kaynak kişi ve eserleridir, tarafımızdan taranmadığı için kaynakçada yer almayacaktır. Taranan eserlerden alınmış tanık cümleler alıntı yapılan eserin kısaltmasıyla verilmiş; kısaltma bilgisi, kaynaklar bölümünde ilgili kaynağın yanında yer almaktadır.

4. İyi anlamak, unutmamak.

Şu aýdanlarymy hergiz ýadyňda sakla. “Bu söylediklerimi her zaman aklında tut.”

5. Korumak.

Ýüpegi saklamasaň ýüň bolar, aýaly saklamasaň – güň (Atalar sözi). “İpeği korumazsan yün olur, kadını korumazsan deli olur. (Atasözü)”

Bendesini bela-beterlerden hudaýyň özi saklasyn. “Kulunu kazadan beladan Allah saklasın.”

6. Dayanak olmak, taşımak.

Ýykyljak tamy ýeke kerpiç saklamaz (Atalar sözi). “Yıkılacak evi tek bir tuğla tutmaz. (Atasözü)”

7. Birini meşgul etmek, oyalamak, işinden alıkoymak.

Saklamasaň, gitsem dogry ýol bilen, Ýeterdim maksada, kábäm atam jan! “Oyalamasan da gitsem doğru yoldan, Ulaştırdım amacıma, kâbem babacığım!” (A. Kekilow).

8. Vaktinde yerine getirmemek, yapmamak (bir işi).

Arada gyzymyň kätmenini sapla diýip eltdim, şonam üç-dört gün saklady “Bir ara kızımın çapasına sap tak diye gönderdim, o da üç dört gün bekletti.” (A. Durdyýew).

9. Gizlemek.

Kem-käs ýalbaraýyň-da, etjek işimi öz ýanymda saklaýyň. “Biraz yalvarayım da yapacağım işi kendime saklayayım.” (B. Kerbabaýew).

10. Tutsak etmek, yakalamak.

Jenayatkäri saklamak. “Suçluyu yakalamak.”

3.4.1. Türkmen Türkçesinde Sakla- Fiilinin Kullanıldığı Deyimler

Türkmen Türkçesinde *sakla-* fiili ile birçok deyim de yapılmıştır. Bu deyimler, Türkiye Türkçesi karşılıklarıyla açıklandığında *sakla-* fiili yerine “tutmak, bakmak, beslemek, korumak” sözcükleri kullanıldığında anlam tam olarak verilebilmektedir.

Diliňi saklamak - dilini tutmak: “sesini çıkarmamak, konuşmamak” / *Meniň bu işimde diliňi saklap bilmeli bolarsyň* (B. Seytâkow). “Benim bu işimde dilini tutmak zorundasın.” (TDFS, s. 38)

Eliň aýasynda saklamak - el üstünde tutmak: “sevmek, değer vermek, incitmek” / *Şunuň ýaly ärim bolsa, men elimiň aýasynda saklardym* (A. Durdyýew). “Bunun gibi kocam olsun, ben onu el üstünde tutardım.” (TDFS, s. 47)

Gül ýaly saklamak – gül / mis gibi bakmak: “güzel temiz bakmak” / *Aknabat eje tamynyň içinde peç gurup, tamyny gül ýaly saklamaga başlady* (A. Durdyýew). “Aknabat Ana kulübenin içinde soba kurup evine mis gibi bakmaya başladı.” (TDFS, s. 94)

Gysymynda (gysymyň içinde) saklamak - avucunun içine almak: “birinin kontrolü elinde olmak” / *Ol meni öňki çykaran gyzlary ýaly, gysymyň içinde saklajak bolýar.* (A. Durdyýew). “O beni önceki everdiği kısırları gibi avucunun içine almak istiyor.” (TDFS, s. 102)

İçde saklamak - içinde tutmak: “sırrını söylememek” / *Ogryn zady sakla içde, Gaýym durup her ýumuşda* (Baýly şahyr). “Gizli şeyi sakla içte, Sağlam durup her görevde” (TDFS, 116)

Ýassygyň aşagynda ýylan saklamak - koynunda yılan beslemek⁴: “düşüncesiz birini arkadaşı edinmek, kendini tehlikeye atmak, tedbiri elden bırakmak.” / *Iwan Timofeyewiç, sen bilýämiň, biz öz ýassygyzyň aşagynda ýylan saklaýarys* (B. Kerbabaýew). “İvan Timofeyeviç, sen biliyor musun, biz koynumuzda yılan besliyoruz.” (TDFS, s. 181)

⁴ Bu deyim tam olarak ayrı anlamı karşılamıyor!

Janyňy bukjada **saklajak** bolmak - ?⁵ : ölümden korkmak, hayatını korumayı istemek" / *Heý gorkak? Şojagaz janjagazyňy, eýsem, ejeň bukjasynda gizläp saklarsyň-da!* (B. Kerbabaýew). "Hey, korkak! Şu zavallı canını bir de annenin bohçasında saklıyorsun ha!" (TDFS, s. 121)

Ýaman gözden **saklasyn!** - kem gözden korusun: "göz deňmesin, başına kötü bir şey gelmesin." / *Ýaman gözden özi saklasyn, ol ýere dünjäniň ähli ýerinden akyldarlar, emeldarlar ýygnanjakmyş diýip eşidildi.* (T. Esenowa). "Kem gözlerden korusun, oraya dünyanın her yerinden akıllı ve başarılı kimseler toplanacakmış, diye işitildi." (TDFS, s. 180)

4. Türkmen Türkçesindeki Sakla- Fiilinin Anlamları ve Türkiye Türkçesinde Bu Anlamları Karşılıyan Fiiller

Türkmen Türkçesinde *sakla-* fiilinin hangi anlamlar için kullanıldığı ve bu fiilin Türkiye Türkçesindeki karşılıklarının tespiti bu bölümde yapılacaktır. Bu amaçla ilk olarak *sakla-* fiilinin Türkmen Türkçesindeki anlam karşılığı verilmiş; o anlamdaki kullanımların yer aldığı tanık cümleler sözlüklerden, edebî eserlerden, ders kitaplarından vs. derlenmiş ve cümlelerin Türkiye Türkçesine aktarımları verilmiştir. Tanık cümlelerin Türkiye Türkçesindeki karşılıklarından yola çıkılarak Türkmence cümlede geçen *sakla-* fiilinin Türkiye Türkçesinde hangi fiille karşılandığı tespit edilmiştir. Böylece iki lehçede de kullanılan *sakla-* fiilinin eşdeğerliği tartışılmıştır.

Sakla- fiilinin Türkmen Türkçesindeki anlamları ve Türkiye Türkçesinde bu anlamlara karşılık kullanılan fiiller şunlardır:

1. *Sakla-* fiilinin "eliyle tutmak, elinde tutmak" anlamındaki kullanımına karşılık Türkiye Türkçesinde *tut-* fiili kullanılır:

Ol atasından galan wesýetnamany elinde saklap durdy. "O, dedesinden kalan vasiyetnameyi elinde tutuyordu." (TDDS II, s. 475)

2. *Sakla-* fiili, "elinde bulundurmak" anlamında kullanıldığında Türkiye Türkçesinde *bulundur-*, (*elinde ol-* fiilleri ile karşılanır:

TEREZİÇİ, at... 2. Bazarda terezini saklaýan we satyjylara terezi berýän adam. "Tereziçi, is. ... 2. Pazarda elinde terazi bulunduran / olan ve satıcılara terazi veren adam, terazici." (TDDS II, s. 399)

3. Türkmen Türkçesinde *sakla-* fiili, "birini, bir şeyi durdurmak" anlamıyla, fiilin [-n-] ekiyle genişletilmiş *saklan-* şekli de "durdurmak" anlamıyla kullanılır. Bunun Türkiye Türkçesindeki karşılığı da yine *durdur-* ve *dur-* fiilleriyle verilir. *Sakla-* fiili, Türkiye Türkçesinde bu anlam için kullanılmaz.

Kiçijik hojajymyňyň höküm edişi sesini eşiden düýe gysgajyk ädimlerini saklap, egri boýnuny gaýryp, ýzyna bakan seredýärdi. "Küçük sahibinin emreden sesini işiten deve kısa adımlarını durdurup, eğri boynunu uzatıp arkasına doğru bakıyordu." (SE, s. 4)

Başlyk ony saklap, ýañadandan hyrydar syn etdi. "Müdür onu durdurup yeniden alıcı gözle ona baktı." (SE, s. 42)

Gam dumany basyp garyp könlümni, Göz yaşyň saklamaý, döküp baradyr; "Keder sisi basmış garip gönlümü / Göz yaşını durmadan döküp duruyor." (M, s. 35)

Maşyn muzeýe ýakynlaşyp saklandy. "Araba müzeye yaklaşarak durdu." (TDDS II, s. 498)

Ol ýene-de bir zatlar diýmekçi boldy, ýöne saklandy. "O yine bir şeyler diyecek oldu; ancak, durdu." (Perman, s. 42)

4. Türkmen Türkçesinde *sakla-* fiili, "insan ya da hayvana bakmak, onları büyütmek, yetiştirmek, beslemek" anlamıyla kullanılır. TDDS'de bu anlam insan ve hayvan beslemek, büyütmek ayırdı yapılmaksızın tek maddede verilmişken Azerbaycan Türkçesi sözlüğünde bu iki anlam birbirinden

⁵ Bu deyim tam karşılık bulunamamıştır.

ayrılmıştır. Bu anlam, Türkiye Türkçesinde *sakla-* fiilinin anlamları arasında yer almaz, bu işlevdeki kullanımlara karşılık *bak-*, *besle-*, *büyüt-*, *yetiştir-*, *tut-* fiilleri kullanılır:

TOWUKÇY, at. Towuk **saklaýan**, idedýän adam. “Tovukçy, is. Tavuk yetiştiren / bakan adam.” (TDDS II, s. 417)

Şu sypatyň bilen seni ekläp-**saklan** eneň-ataň hem, ýürekdeş ýassykdaşyň hem tanamaz (A.Gowşudow). “Şu hâlinle seni bakıp büyüten anan baban da gönül ortağın eşin de tanımaz.” (TDDS II, s. 516)

ÝATAK I, at. 1. Mallaryň **saklanýan** ýeri, gijesine olaryň ýatýan ýa-da **saklanýan** ýeri, agyl... “Yatak I, is. 1. Hayvanların bakıldığı yer, geceleri onların yattığı ya da tutulduğu / beslendiği yer, ağıl.” (TDDS II, s. 519)

Ýeňnem bar eken. Meni öz elinde diýen ýaly **saklan** ýeňnem. “Yengem varmış. Beni kendi elleriyle büyütmüş yengem.” (Perman, s. 58)

5. Türkmen Türkçesinde “İyi anlamak, unutmamak” anlamında kullanılan *sakla-* fiiline karşılık Türkiye Türkçesinde (*aklında/ hafızasında*) *tut-*, *unutma-* fiilleri kullanılır:

ÝAT [ja:t] I, at. Öň bolup geçen wakalary, täsirleri, duýgulary huşa getirip bilmek ukyby, huşda, pikirde **saklap** bilmek ukyby, hakyda. “Yat I, is. Önceden gerçekleşen olayları, etkileri, duyguları hatırlayabilme, akılda tutabilme yeteneği, hafıza.” (TDDS II, s. 519)

ÝATKEŞ [ja:tkeş], syp. Eşiden, gören zadyny köp wagtlap ýadyndan çykarmaýan, ýadynda berk **saklaýan**. “Yatkeş sf. Gördüğü, duyduğu şeyleri uzun süre boyunca aklından çıkarmayan, hafızasında iyi tutan.” (TDDS II, s. 519)

6. Türkmen Türkçesinde “(birini/ bir şeyi birinden/ bir şeyden) korumak” anlamında kullanılan *sakla-* fiilinin Türkiye Türkçesindeki karşılığı *sakla-* ve *koru-* fiilleridir. Bu işlevde kullanıldığında Türkiye Türkçesine aktarımı genel olarak *koru-* fiiliyle yapılır:

Ýaman gözden **saklasyn!** göz degmesin, betbagtçylyga uçramasyn, erbet niýetlä duçar bolmasyn. “Kem gözden korusun! Göz değmesin, şanssızlığa düşmesin, kötü niyetliyle karşılaşmasın.” (TDDS II, s. 503)

Saklasyn alla penahynda ýaman gözden seni “Korusun Allah huzurunda kem gözden seni” (M, s. 187)

Alla **saklasyn**, biz ölmeris welin, yöne asylyksyny aýdýan. “Allah korusun, biz ölmeyiz; ancak, gerçeği söylüyorum.” (Perman, s. 53)

WEKILHANA [weki:lha:na], at. Bir halkyň, ýurduň bähbidini **gorap saklamak** işini alyp barýan edara. “Vekilhana is. Bir halkın, ülkenin menfaatlerini koruma işini yürüten kurum.” (TDDS II, s. 474)

Medisina tarapyndan berilýän kömegiň üstüne bu keselden **saklanmaga** tebigy kömek ýetişýär. “Tıbbın verdiği desteğin üstüne bu hastalıktan korunmak için doğal yollarla tedavi yetiştiriyor.” (TÇE, s. 119)

7. Türkmen Türkçesinde “(bir şeyi bir yerde) muhafaza etmek” anlamıyla kullanılan *sakla-* fiiline karşılık Türkiye Türkçesinde de *sakla-* fiili kullanılır. Bunun yanında *tut-* fiilinin de kullanıldığı görülür.

SOWADYJY [sowodujy], at. ... 2. Tiz zaýalanýan önümleri sowuk ýerde **saklamak** üçin desga... “Sovadıcı, is. ... 2. Çabuk bozulan gıda ürünlerini soğuk yerde saklamak için kullanılan tesis, soğutucu...” (TDDS II, s. 302)

SARDOBA [sardo:vo], at. Çöl içinde ýagyş-ýagmyryň suwy ýygnalyp **saklanýan** üsti ýapyk howuz. “Sardoba is. Çölde yağmurun suyun toplanarak saklandığı / tutulduğu üstü kapalı havuz, sarnıç.” (TDDS II, s. 267)

8. “Korumak maksadıyla beklemek” anlamında kullanılan *sakla-* fiiline karşılık Türkiye Türkçesinde *koru-* ve *bekle-* fiilleri kullanılır.

Myraly şol garaja öýe baryp, onuň gapysyny **saklaýan** aýala ýüz tutupdyr: “Mıralı bu köhne eve varıp onun kapısını bekleyen kadına şöyle demiş:” (SE, s. 305)

ÝASAWUL [ýasowull], at. 1. Ýoly **saklaýan** atly, nöker... “Yasavul, is. 1. Yolu bekleyen/ koruyan atlı, muhafız...” (TDDS II: s. 516)

9. *Sakla-* fiilin Türkmen Türkçesindeki “başka bir zaman için tutmak” anlamı Türkiye Türkçesindeki kullanımıyla örtüşür:

Puly gazanmak aňsat, saklamak kyn. “Parayı kazanmak kolay, saklamak zor.” (THN, s. 470)

Sakla samany, geler zamany. “Sakla samanı, gelir zamanı.” (THN, s. 477)

10. Türkmen Türkçesinde *sakla-* fiili “bir hâli, bir durumu devam ettirmek, o hâlde tutmak, korumak” anlamında kullanıldığında Türkiye Türkçesinde bu fiil yerine *sürdür-*, *koru-*, *devam ettir-* fiilleri kullanılır. “Var olan tavrı, tutumu korumak, devam ettirmek” anlamı söz konusuysa da *tut-* fiili bu işlev için *sakla-* fiilinin yerine geçebilir.

TIRKEŞMEK, işl. ... 2. Dost bolup gezmek, dostluk aragatnaşygyňy saklamak. “Tirkeşmek, f. ...2. Dost olarak gezmek, dostluk ilişkisini sürdürmek.” (TDDS II, s. 407)

Halk döredijiligi halkyň sungat dilinde ýazylan taryhy bolup, hemişe öz gadyr-gymmatyny saklap geldi. “Halk edebiyatı, halkın sanat dilinde yazılmış bir tarihi olarak her zaman kendi değerini korumuştur.” (TÇE, s. 14)

Hekajada uruş döwrüniň iň agyr ýagdaýlarynda-da ruhobelentligi saklamagyň derwaýys zerurlygy baradaky mesele täsirli görkezilýär. “Hikâyede dönemin en zorlu şartlarında bile morali korumanın mutlak gerekli olduğu meselesi etkili bir şekilde gösteriliyor.” (TÇE, s. 65)

Öwezmyrat batyr näçe gazaba münse-de, Batyr hajy şol bir bolşuny saklaýardy. “Övezmirat Batır ne kadar öfkelenmiş olsa da Batır Hacı sakinliğini koruyordu.” (Perman, s. 87)

TOMMUKLAMAK [tommuklomok], işl. Gawun-garpyz, hyýar, kâdi, badamjan ýaly ekinleriň düýbüni ýumşak saklamak we ýykylmazlyklary üçin olaryň töweregine gum üýşürmek. “Tommuklamak, f. Kavun, karpuz, salatalık, kabak, badem gibi mahsullerin tabanını yumuşak tutmak ve kırılmalarını önlemek için etraflarına kum yağmak.” (TDDS II, s. 412)

Emma odunymy gury saklasam, sowguň hem gorkusy ýok, geýimim hem gurar, enem hem buýmaz. “Ama odunumu kuru tutarsam soğuktan korkmayız; kıyafetim de kurur, annem de üşümez.” (SE, s. 318)

Nabadyň jüregi näçe awasa-da, Myrada syryny bildirmezlik üçin, özünü rahat saklamaga çalyşdy: “Nabat'ın kalbi ne kadar çarpırsa da sırrını Mirat'a açıklamamak için kendini sakin tutmaya çalıştı.” (SE, s. 34)

11. Türkmen Türkçesinde fiillerin olumsuz şekli, Türkiye Türkçesinde olduğu gibi *fil-mA-mAk* şeklinde değil de *fil-mazlık* şeklinde verilmektedir. Sözlüklerde fiillerin bu olumsuz hâllerinin tanımında “bir işin yapılmaması durumunu sağlamak, bu durumda tutmak” anlamını verebilmek için *sakla-* fiili kullanılmaktadır. Türkiye Türkçesinde fiillerin olumsuz çekimi sözlükte madde başı yapılmadığından yapılacak karşılaştırma tam anlamıyla örtüşmeyecektir:

ÜŞETMEZLIK [üşötmözlük], iş ady. Üşetmän saklamak... “Üşetmezlik, isim-fiil Üşütmeden tutmak, üşütmemek...” (TDDS II, s. 460)

ÝOLLAMAZLYK [ýo:llomozluk], iş ady. Ýollamakdan saklanmak, ibermän saklamak, ugratmazlyk. “Yollamazlık, isim-fiil. Yollamamak, göndermeden durmak, göndermemek.” (TDDS II, s. 550)

12. *Sakla-* fiili, Türkmen Türkçesinde “destek olmak, taşımak, sabit tutmak” anlamlarıyla kullanıldığında Türkiye Türkçesinde bu işlev için *sabitle-*, *tut-*, (bir şeyi bir şeyle) *destekle-*, (*ayakta*) *tut-* fiilleri kullanılır:

ÝANÖRE [ýa:nö:rö], at. Jykyryň suw çykarýan çarhyny saklamak üçin dikilýän ýogyn açaş, sütün. “Yanöre, is. Kuyu çıkırığının su çekmeye yarayan çarkı desteklemesi için dikilen kalın ağaç, sütun.” (TDDS II, s. 506)

Ýaralyny iki adam tutup, tekgelep **saklap** durdy. “Yaralyny iki adam destekleyerek ayakta tutuyorlardı.” (Perman, 111)

SÖÝEG [söyög], at. 1. Bir zady diräp **saklamak** üçin söýelip goýulýan direg, paýa... “Söyeg is. 1. Bir şeyi dik tutmak için yaslanan direk, sırık...” (TDDS II, s. 308)

13. **Sakla-** fiili, Türkmen Türkçesinde “bir işi vaktinde yapmamak, bekletmek, bırakmak” anlamlarıyla kullanıldığında Türkiye Türkçesinde daha çok *beklet-*, *tut-*, *bırak-* fiilleriyle karşılanır:

ŞYPYLJATMAK, işl. ... 2. Köp **sakladyp** zaýalatmak. Eti ýyly ýerde şypyljatmak. “Şıpılcatmak, f. ...2. Çok bekletip ziyan etmek. Eti sıcak yerde sulandırmak.” (TDDS II, s. 372)

Kany batyr elindäki işini **saklap**, gara çyny bilen düşündirmäge jan etdi: “Kanı Batır elindeki işi bırakıp, ısrarla anlatmaya çalıştı.” (Perman, s. 53)

14. Türkmen Türkçesinde *sakla-* fiili, “gizlemek” anlamıyla kullanıldığında Türkiye Türkçesindeki karşılığı da *sakla-* veya *gizle-* fiilleriyle verilir. Türkiye Türkçesinde bu fiilin en yaygın kullanılan anlamı “gizlemek” olsa da sözlüğümüzde bu anlam 5. sırada yer almaktadır. Bu da sözlük hazırlama ilkeleri bakımından tartışılması gereken bir konudur.

Türkmen Türkçesinde bu fiil “gizlemek” anlamı için kullanılırsa bu fiilden önce genelde *gizlin*, *ýaşyryn*, *ogryn* gibi zarflar ya da *gizläp* gibi zarf-fiiller kullanılmaktadır. Ayrıca sır, her iki lehçede de *sakla-* fiiliyle saklanmaktadır.

SYR I, at. Başgalardan *gizlin saklanýan* pikir, *ýaşyryn* zat... “Sır I, is. Başkalarından saklanan fikir, gizli şey...” (TDDS II, s. 340)

◊ *Syr saklamazlyk* bir zady aýtman, içinde *gizlin saklamazlyk*, *ýaşyrmazlyk*... “Sır saklamamak: Bir şeyi söylemeden durmamak, içinde gizlememek, sır tutmamak.” (TDDS II, s. 340)

Gitjek ugrumam hemme töwerek-daşdan ýaşyryn saklamaly bolupdyryn. Öz janymy-da gizlin saklamaly bolarmykam diýip gorkýan. “Gideceğim güzergahı bütün herkesten saklamalıyım. Kendi canımı da korumam gerekir mi acaba, diye korkuyorum.” (Perman, s. 99)

—*Serdaryň öz atlylaryndanam ogryn saklamaly işleri köp bolýar ahyry - diýip, ýene biri seslendi.* “-Komutanın kendi atlılarından saklanması gereken işler oldukça fasla nihayetinde, diye yine biri söyledi.” (Perman, s. 109)

Melikäniň häzir ejesiniň göwnüne degesi gelenokdy, ynjysyny içinde saklajak bolup çalyşýardy (G. Kulyýew). “Melike, şimdi annesini üzme istemiyordu, acısını içinde saklamaya çalışıyordu.” (TDDS II, s. 484)

15. **Sakla-** fiilinin Türkmen Türkçesinde kullanılan “tutsak etmek, yakalamak” anlamı, Türkiye Türkçesindeki *sakla-* fiillerinin anlamlarından biri değildir. Bu işlevle kullanıldığında Türkiye Türkçesinde *tut-*, *tutukla-*, *yakala-* fiilleri kullanılabilir:

TUSSAG [tussoğ], at. Gorag astynda, aýratyn şertlerde **saklanýlýan**, azatlykdan, erkinlikden, raýatlyk hukuklaryndan kesilen adam. “Tussag, is. Koruma altında, özel şartlarda tutulan, özgürlük ve vatandaşlık haklarından mahrum edilen adam.” (TDDS II, s. 423)

Zynjyr, künde bilen **saklarlar** seni, Azapda, hasratda – kände, çilimkeş! (Magtymguly). “Zincir, köstek ile yakalarlar seni / Azapta, gamda sigara içen!” (TDDS II, s. 593)

Naçalnik sazlyga girmänkä, köpegi tutduryp, onuň boýun halkasyna bag dakdyrды-da, uzyn tanapyny atlylardan biriniň elinde saklatdy: “Müdür sazlığa girmeden köpeği yakalatıp onun tasmaına ip taktırdı ve uzun ipi atlılardan birinin elinde tutturdu.” (SE, s. 132)

16. Bu fiilin Türkmen Türkçesinde “kaçınmak, çekinmek” anlamıyla da kullanımı var. Türkiye Türkçesinde bu anlam, *sakla-* fiilinin anlamları arasında yoktur; aktarımlarda bu anlam için *kaçın-*, *sakın-*, *çekin-* fiilleri kullanılır.

TEJRİBESİZLİK [tejiri:vesizlik], at. Tejribesi ýokluk. Onuň tejribesizligini, ýaşlygyny nazara alyp, oňa kyn işleri tabşyrmakdan **saklandyk**. “Tecribesizlik, is. Tecrübesi olmama durumu. Onun tecrübesizliğini, gençliğini göz önüne alarak ona zor işler vermekten kaçındık.” (TDDS II, s. 395)

Hal molla gözi düşende, başda diýmäge taýýarlan sözüni aýtmakdan **saklandy**. “Hal Molla görünce başta söylemeye hazırlandığı sözü söylemekten çekindi.” (Perman, s. 67)

5. Sonuç ve Öneriler

Her ikisi de Oğuz grubu lehçesi olan Türkmen Türkçesi ve Türkiye Türkçesinde kullanılan sözcükler, - bazı ses değişiklikleriyle de olsa- büyük oranla aynıdır. Bununla birlikte, aynı sözcükleri kullanmalarına rağmen her iki lehçedeki gösterenler aynı gösterilene sahip değildir. Bu çalışmadaki *sakla-* fiilinin durumu bunun en iyi kanıtıdır.

Türkmen Türkçesinde *sakla-* fiilinin “bulundurmak”, “durdurmak”, “beslemek, büyülemek, yetiştirmek”, “beklemek”, “sabitlemek, desteklemek”, “meşgul etmek, oyalamak”, “tutsak etmek, yakalamak”, “kaçınmak, çekinmek” anlamları, Türkiye Türkçesinde *sakla-* fiilinin anlamları arasında yer almaz. Bu nedenle, Türkmen Türkçesinden yapılan aktarımlarda *sakla-* fiili yerine başka göstergeler kullanılması gerekir.

Türkmen Türkçesindeki *sakla-* fiilinin geçtiği cümleler, Türkiye Türkçesine aktarılırken bağlama göre *sakla-* fiilinin yanı sıra *tut-*, *bulundur-*, *durdur-*, *bak-*, *besle-*, *büyüt-*, *yetiştir-*, *aklında tut-*, *unutma-*, *koru-*, *bekle-*, *sabit-*, *destekle-*, *meşgul et-*, *oyala-*, *ahkoy-*, *tutsak et-*, *yakala-*, *kaçın-*, *çekin-* fiillerinden biri kullanılmaktadır. Bununla birlikte, *sakla-* fiilinin diğer Türk lehçelerindeki anlam alanı, Türkiye Türkçesine nazaran Türkmen Türkçesindeki daha benzerdir.

Sakla- fiili özelinde ele alınan bu sözcük eş değeri konusu, lehçeler arası aktarımlar için oldukça önemlidir. Türkiye Türkçesi konuşurunu yanıltacak bu tip sözcüklerin ayrıntılı incelemeleri, benzer ve farklı kullanımlarının tespiti, ileride yapılacak olan lehçeler arası bilgisayarlı çeviri yazılımları için önemli bir veri tabanı oluşturacaktır.

Kaynakça

- Abdullin, İ. A., Ahuncanov, G. H., Vahitova, S. B., Gazizova, F. M., Ganiyev, F. A., Mingulova, P. P., Möhemmediyev, M. G., Hanbikova, Ş. S., & Ehmetyanov, P. G. (1979). Tatar diliniñ aflatmalı süzliği- II. Mahmutova L. T., Möhemmediyev, M. G., Sabirov, K. S., & Hanbikova, Ş. S. (eds.), Tatarstan Kitap.
- Akabirov, S. F., Alikulov, T. A., Zufarov, S. Z., İbrohimov, S.İ., İkranova, N.İ., Mamatov, N. M., Ma'rufov, Z.M., Mirtociyev, M.M., Mihaylov, G.N., Nu'manova, Ş., Hocahanov, A.T., & Habibullayev, N. (1981). *Özbek tilining izohli luğ'ati. II*. Moskova: Rus Tili.
- Azerbaycan Türkçesi Sözlüğü. (2023). *Saxlamaq, Azərbaycan dilinin izahlı lüğəti. Obastan - onlayn lüğətlər və ensiklopediyalar*. <https://obastan.com>
- Atalay, B. (1991). *Divanü Lûgatit-Türk dizini “endeks” IV*. 3. Baskı, Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Arslan-Erol, H. (2014) *Eski Türkçeden Eski Anadolu Türkçesine anlam değişimleri*. 2. Baskı, Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Berdimuhammedov, G. (2016). *Türkmen diliniñ düşündirişli sözlügi*. Aşgabat: Türkmenistanın Ilımlar Akademiyasının Magtımğulu adındaki Dil ve Edebiyat İnstitutu. [TDDS I-II]
- Beşen Delice, T. (2013). Türkmen Türkçesinde yalancı eşdeğerler. *TEKE Uluslararası Türkçe Edebiyat Kültür Eğitim Dergisi*, 2(4), 131-146.
- Boztaş, İ. (1993). Çeviri, çevirmen, dilbilim ilişkisi, çeviride eşdeğerlik ve kayıplar. *Hacettepe Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi*, 10(2), 55-65.
- Clauson, S. G. (1972). *An etymological dictionary of pre-thirteenth-century Turkish*. Clarendon.
- Çaryýew, M. (2005). *Türkmen halk nakyllary*. Aşgabat Miras. [THN]

- Demirezen, M. (1993). Çeviride eşdeğerlik sorunu. *Uludağ Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 8(1), 221-230.
- Gabain, A. Von (1995). *Eski Türkçenin grameri*. Akalın, M. (çev.). 2. Baskı, Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Gowşudow, A. (1989). *Perman*. Aşgabat Türkmenistan. [Perman]
- Göktürk, A. (1994). *Çeviri: Dillerin dili*. Yapı Kredi Yayınları.
- Hydyrow, B., & Rejepow, D. (2015). *Türkmen çagalar edebiyaty - ýokary okuw mekdepleri üçin okuw kitaby*. Türkmen Döwlet Neşirýat Gullugy.
- Karavin, H. (2016). Çeviri kuramları bağlamında eşdeğerlik kavramının izini sürmek. *Trakya Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi*, 6(12), 125-144.
- Kerbabayev, B. (1992). *Saylanan eserler-hekaýalar, powestler we folklor. orta we uly ýaşly mekdep okuwçylary üçin*. Aşgabat Magaryf
- Komisyon (2006). *Saxlamaq, Azərbaycan dilinin izahlı lüğəti. Obastan - onlayn lüğətlər və ensiklopediyalar*. <https://obastan.com/azerbaycan-dilinin-izahli-lugeti/a/>
- Komisyon (2013). *Kazak Sözdigi*. <https://tilalemi.kz/viewer/viewer.php?file=/books/2018004.pdf>
- Sami, Ş. (2010). *Kamus-ı Türkî*. Yavuzarslan, P. (haz.). Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Toparlı, R., Vural, H., & Karaatlı, R. (2003). *Kıpçak Türkçesi sözlüğü*. Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Uğurlu, M. (2011). Lehçe içi aktarmada yalancı eş değerlik. 38. ICANAS. *Uluslararası Asya ve Kuzey Afrika Çalışmaları Kongresi Bildiriler. Dil Bilimi, Dil Bilgisi ve Dil Eğitimi IV*, Ankara, s. 1877-1890.
- Uğurlu, M. (2012). Türk lehçeleri arasında benzer kelimelerin eş değerlik durumu. *Turkish Studies - International Periodical For The Languages, Literature and History of Turkish or Turkic*, 7(4), 215-222.
- Ünlü, S. (2013). *Çağatay Türkçesi sözlüğü*. Eğitim Kitabevi.
- TDK (2023). *Türk Dil Kurumu sözlükleri*. <https://sozluk.gov.tr/>

Makale Bilgi Formu

Yazarın Katkıları	Makale tek yazarlıdır.
Çıkar Çatışması Bildirimi	Yazar tarafından potansiyel çıkar çatışması bildirilmemiştir.
Destek/Destekleyen Kuruluşlar	Bu araştırma için herhangi bir kamu kuruluşundan, özel veya kar amacı gütmeyen sektörlerden hibe alınmamıştır.
Etik Onay ve Katılımcı Rızası	“Türkmen Türkçesinde Sakla- Fiili” başlıklı çalışma etik kurul onayı gerektirmemektedir. Yazım sürecinde bilimsel, etik ve alıntı kurallarına uyulduğu, toplanan veriler üzerinde herhangi bir tahrifat yapılmadığı yazar tarafından beyan edilmiştir.
